

JOSIP JAGER:

UTVARE I VRAČARE

15861

DIN 15

Broj: 1 4 -

UTVARE I VRAČARE

Napisao:

JOSIP JAGER

1927.

KNJIGOTISKARA S. BARTOL I DRUG, VIRJE.

Ilustrirao F. V. Šignjar.

JUNAČINA.

Mnogo je godina odonda prohujalo, kadno smo se okupljali oko naše dobre majke kraj tople peći: brat Tonček, sestra Emilija i ja; okupili smo se oko naše majke, oko njezina meka krila, a ona bi nam na naše molbe uvijek tako slatko, tako umiljato pričala bez konca i kraja... Mnogo je godina već odonda prohujalo, ali se još i danas sjećam, kako je najmlađa sestra sjedjela na krilu majčinu i pažljivo slušala, iako malena nije sve razumjela, to je svejednako rado slušala, jer je pričala — majka. Brat je stajao s jedne, a ja s druge strane, i točno pazili na svaku riječ, što je izlazila iz majčinih usta. Ako je majka prestala načas s pričanjem, već smo je nutkali: „Daj, mamo, molimo, pričaj još!“ A ona je pričala i opet pričala. Pričala nam je o utvarama, vračarama, vilama, vukodlacima, pa i o ukletim kraljevićima. To smo mi tako rado slušali, ta, htjeli smo, da nam bez prestanka priča. Više puta se dogodilo, da bi koji od nas kod tih slatkih priča i — zaspao. Redovno kod svakoga završetka pričanja rekla nam je majka, da tih

utvara, vračara, vila, vukodlaka i ukletih kraljevića nije uopće nikada ni bilo, nego da se to samo priča za zabavu djeci. Ovako je po prilici završila: „Da je kada u staro vrijeme bilo ukletih kraljevića, vila ili što tako, bilo bi i danas; ali kako vidite, djeco, danas toga nema; jasno je, da toga nikada nije ni bilo".

Mi smo svejedno i nadalje rado slušali ovakve priče, premda nijesmo u njih vjerovali, jer što nam je majka jednom rekla, vjerovali smo kao u kakovu svetinju.

Nu, baš te godine dogodi se u našem selu nešto čudnovato, što je u nama djeci skoro probudilo ponovo vjeru u različne utvare.

Počelo se naime u selu pripovijedati, da je naš prvi susjed Dadašević, poznati nebojša, sam na svoje oči vidio pred nekoliko dana u polju u predvečerje utvaru. Nesamo on, nego i njegova žena, dvoje njihove djece, pa nekoliko radnika vidješe tu utvaru. Prema tome lako se vjerovalo ono, što se o toj utvari pripovijedalo.

Brat i ja željni oduvijek pričanja o utvarama, rado bismo znali, kako se ta utvara pokazala, jer ovaj put nije to bilo samo pričanje, već — kako se govorilo — istiniti događaj. Ovaj put se pripovijedalo, kako se utvara zaista pokazala, i da su je toliki vidjeli. Nekoliko nas dječaka dogovorismo se, da ćemo poslije podne na seosku ledinu, gdje će nam Dadašević Mirko pripovijedati sve točno, jer je i on sam na svoje oči tu utvaru vidio.

Tako je i bilo.

Kako je bio školski praznik, sabralo se djece gotovo iz pola sela. Ja sam kao prijatelj Mirkov, otišao sâm po njega, a on je i odmah došao među nas, da nam priča, što je doživio.

Čim sam s Mirkom Dadaševićem stupio među sabrane drugove, oni se umire i promatrahu ga s osobitim zanimanjem. Neki se i približili k njemu, hvatali ga za ruke, valjda, da se osvjedoče, da li je to on — Mirko — uistinu među nama; htjedoše, da se uvjere, e je on ipak, premda je bio blizu utvare, još uvijek živ i zdrav.

To naše toliko ispitivanje o utvari, koju je on sâm na svoje oči gledao, pomoglo je, da je junak Mirko opazio, koliko je uistinu vrijedna osoba, pa se i držao vrlo ozbiljno, kad je počeo sa svojim izvještajem:

— Znate, dečki, da je moj otac jako hrabar... On se baš ne boji svakakve šuškebuške...

— Znamo, znamo — povlađivali smo mi, samo da prije nastavi.

— Valjda se sjećate, kad je moj otac protjerao ona dva čovjeka, crna, visoka i jaka iz našega sela. Svi su ih se bojali, ali —

— No, ono nijesu bile utvare, — netko će iz društva.

— Tko zna, — prihvati Mirko, — možda su i bile...

— Mirko, — čulo se s više strana, — daj ti nama pripovijedaj o ovoj utvari, što si je ti prekjuče naveče vidio.

— Dobro, slušajte! Kad se moj tata nije bojao onih dvaju...

— A je li se bojao ove utvare?

— Hm, tko se je ne bi bojao?...

— Da čujemo, pripovijedaj!

— Odmah! Vi svi znate, da mi imademo na velikom polju zasijano puno pšenice... Prekjuče išli smo s kolima po nju, da je dovezemo. Kad smo nametali voz, znate, onda smo po običaju svi sjeli na voz i vozili se kući.

— Pa jeste li što vidjeli? — zapita netko.

— Najprije nijesmo baš ništa vidjeli. Noć se već spustila; mjesec je lijepo osvijetlio, pa me nije bilo strah. Kako bi me i bilo strah, kad je bio s nama otac!... Ali najedamput se je nešto počelo micati malo — maleno, a crno — crno — uh, znate dečki, bilo je crno kao — uh; ne će mi se reći, znate crno kao – vrag!...

— A-a-a! — čuo se usklik čuđenja i straha sa svih strana.

— Što, je li te bilo strah?

— Nije; ta, kakav strah, kad sam vam već rekao: bio je moj otac s nama!... Međutim je to malo — crno išlo upravo k nama...

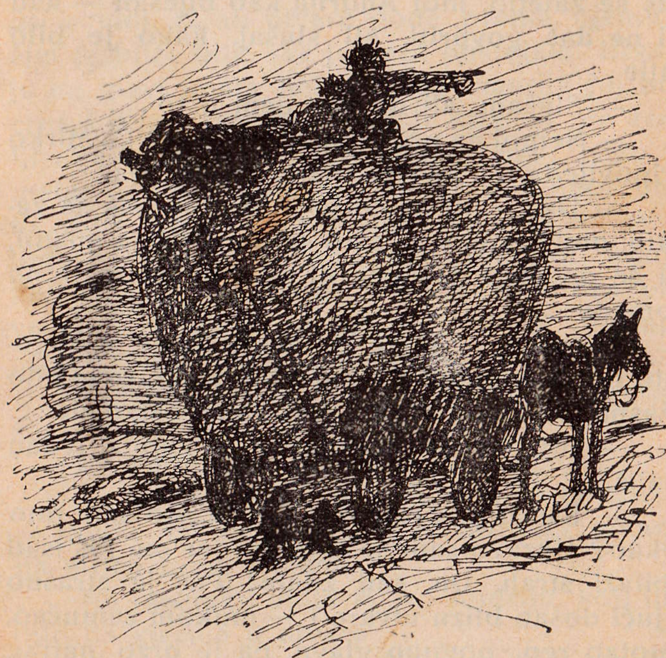
— A odakle je došlo? — zapitam ja.

— Upravo od tvoje kuće; rekao je otac, da je on baš vidio.

Moram priznati, da me je neka jeza obašla; počeo sam drhtati. Međutim je Mirko nastavio:

— Dolazilo to malo, crno prema našim kolima; dolazilo — dolazilo i bilo sve veće i

veće. Opazio sam, da su naši konji počeli ušima striči i nozdrvama frcati. Mislio sam: ne bude dobro! Moj otac gleda u to crno, što je dolazilo k nama, pa je rekao da to nije utvara, nego nekakav čovjek, zato je nauckao našega psa Bundaša, za kojega znate, da se ni vuka ne boji... Znate, dečki, nauckao ga je otac, i

Bundaš kao bijesan počeo lajati, te se zaletio svom brzinom prema utvari...

— Nu, eto vidiš, Mirko — javi se najveći izmedju nas Andrija, — da je to bila utvara, kako ti kažeš, ne bi se pas usudio na nju la-

jati. To nije bila utvara ... Utvara nema, to ja znam; ja sam to čuo u školi, a što gospodin učitelj kaže, to je valjda istina!

— Pravo ima Andrija — javi se više drhtavih glasova.

— E, dečki, čekajte malo! Ja i sâm nijesam vjerovao u utvare, no, ali, slušajte dalje! Pas se zaletio, moj Andrija kao bijesan — kad mi ne daš govoriti, ali slušaj, kako je bilo dalje ...

— Slušam, ali ne vjerujem u to ...

— Nemoj ga prekidati, Andrija; neka Mirko pripovijeda, — javi se netko iz društva.

— Da, — nastavio je Mirko — pas se zaletio, moj brate, i mi smo svi na kolima mislili, da će on toga čovjeka ili utvaru rastrgati na komade ...

Ali sada, — Bože veliki! Sada se je dogodilo nešto strašno. Kažem vam dečki, to je bilo užasno; ne znam ni sam, kako sam ostao živ ...

— Joj, što se dogodilo? — zapita jedan mališ.

— Sad ti je, brate moj, — da, što sam ono rekao? Upravo sam se smotao, jer me još isad obilazi strah. Da, sad znam! Pas je strašno lajući došao blizu utvare i — mukom zamučao, smotao rep, pognuo glavu, pa je brzo natrag dotrčao i sakrio se pod kola ...

Nastala je šutnja. Svi smo odrvenili. Nekoji strašljivci počeli se pače ogledavati, premda je bio dan, da li odakle dolazi velika i crna utvara.

Međutim je Mirko nastavio.

— Moja mama reče ocu, da je to uistinu utvara, kada se pas k njoj ne usuđuje, jer pas, kako kažu, pozna svaku utvaru. Brat i ja stisli smo se bliže na vozu k materi, kao da će nas ona zaštititi.

Moj otac, premda smo svi vikali, da je to utvara, ipak siđe s voza, pa pođe prema utvari, da je vidi. E, ali utvara pođe prema njemu, i čim je bliže bila, sve je veća postojala. Utvara je na glavi imala nešto crna; mantija joj bila crna i duga. Ukratko: bila je strašna. Po zemlji nije hodala, jer nije imala nogu, nego je metar nad zemljom lebdila. Dok je moj otac to vidio, razumije se samo po sebi da se je brže-bolje uspeo na voz, potjerao konje, koji su kao ludi trčali, da smo se skoro prevrnuli. I konji su se ustrašili. I oni poznadu utvaru. I tako smo izbjegli gotovoj nesreći ...

Ogledali smo se još jednom na utvaru, pa što mislite, kuda je otišla?

— Kuda? — upita više glasova.

— Upravo k vašoj kući, odakle je i došla, — završi naš pripovjedač, pokazujući rukama na moga brata i mene.

Na rastanku upita Mirko Andriju, koji nije htio da vjeruje u utvare:

— No, Andrija, je li sada vjeruješ kad si čuo?

— He, što ti ja znam? Ako je sve to baš tako, kako si pripovijedao, onda bih skoro i ja vjerovao.

*

Brat i ja vratismo se kući zamišljeni. Bili smo u sumnji: opstoje li ili ne opstoje te utvare; zato odmah ispripovijedasmo mami, što smo maločas čuli pripovijedati od Mirka.

Mama je samo slušala i smiješila se, a kada smo ispripovijedali, rekla je:

— Istina je, djeco, susjed Dadašević i svi koji su bili na vozu, zaista su vidjeli tu utvaru.

— Zar!? Pa si nam ti, mamo, toliko puta kazivala, da su to samo priče, a da utvara uistinu nema, — reći će joj moj brat Tonček.

— No, ovaj puta su uistinu tu utvaru vidjeli, jer ta utvara bila sam – ja!

— Ti?! — uskliknemo obojica.

— Da, ja; ja glavom!

— Kako to, mamo? To ne razumijemo!

— Slušajte djeco! Vi se jamačno sjećate, gdje ste bili prekjučer, dok se ta utvara pokazala.

— Sjećamo! Bili smo kod tete u Severinu.

— Nu, vidite! Ja sam rekla, da ako dospijete, da se vratite istoga dana kući. Ali, jer je bilo kasno, to vas teta nije pustila, kako ste kazivali, onoga dana natrag, nego ste došli drugi dan, t. j. jučer. Ali, jer sam ja mislila, da ćete ipak doći, to sam se u predvečerje uputila pred vas. Da mi ne bude hladno, uzela sam na sebe dugi, crni kaput od pokojnoga djede, pa sam pošla pred vas. Izdaleka opazim voz, i čula sam da na vozu imade djece; u nadi, da ste i vas dvojica tamo, pošla sam prema

vozu, da upitam za vas. Čim sam se približila, opazila sam da je to susjed Dadašević...

— Pa onda ti nijesi bila utvara!? — upitam ja.

— Ne; kakva utvara. Oni su zato mislili, da sam ja utvara, što sam imala na sebi veliki, dugi i crni kaput. Po mjesečini sve to izgleda dosta sablasno, tim više, što strašivice od straha vide i ono, čega nema.

— Pa kako to, da se je pas tebe prestrašio i pobjegao kad nijesi bila utvara?

— Sasma jednostavno, djeco moja! Pas, kad je došao u moju blizinu, prepoznao me, pa jer me je prepoznao, svakako nije htio na mene lajati, nego se vratio... A sve ostalo, što su oni mislili, da je ta utvara vrlo velika, da ne hoda po zemlji i koješta, to im se samo činilo od velikoga straha.

Eto, kako po svemu tome možete vidjeti, djeco, — završila je majka — da sve to, što se o toj utvari pripovijeda, nije istina; eto, vidite, možete se i po ovom primjeru uvjeriti, — kako sam vam već prije toliko puta pripovijedala, — da tih različnih utvara uopće i nema, a sve što ljudi pripovijedaju, sve je to izmišljeno, ili je pako utvaranje od straha, kao što je to bilo i ovog puta.

DJELENICI.

Među nama djecom nastalo pravo komešanje. Najveći Ivica, koji je već četvrti razred pohađao, pripovijedao nam je, dok smo se sastali na igralištu, strašne stvari.

---- Dečki, ---- počeo on po našem običaju, poprimivši ozbiljno lice tako, da smo svi, pa i najmanji razumjeli, da će nešto važna pripovijedati.

Svi smo se zagledali u njega, a on je samo rukama radio neke polukružnice, valjda je htio pokazati nešto veliko, okruglo.

---- Daj Ivica, pripovjedaj ---- navalili smo svi, ---- ti jamačno nešto znadeš!

Lice mu i držanje postade ozbiljnije, i on počne još uvijek kružeći rukama:

— Evo, ovako velika bila mu je glava . . .

— Čija glava?

— Hm, zar ne znate? Glava utvare!

— Joj! zar zaista!

— Kad vam pripovijedam! Ah! da ste to vidjeli, to je bilo nešto strašno, što se ne vidi baš svaki dan! Oči velike i svijetle, glava velika kao bure, usta je otvarala kao zmaj, a

vatra je napolje samo frcala. Sva okolica je bila rasvijetljena kao dan!...

— Kad je to bilo? Jesi li ti to vidio? Gdje se pokazala utvara? — Počeli smo svi pitati.

— Eh, čekajte, ne mogu vam sve nakomad ispripovijedati! Sve po redu!...

Stao je malo, pošao do komada izvaljenoga drva na seoskoj ledini i sjeo. Mi svi pošli za njim šuteći, sjeli kraj njega, a on nastavi:

— Jučer uveče nam je svima kod kuće pripovijedala mama. Ova utvara pokazala se jučer već drugiput, a prekjučer prvi puta.

— A gdje se pokazala?

— U onoj eno tamo ogradi kod kuće Mate Ivića, eno gledajte na onoj strani, što je do puta!

— Onda?!

— Onda će se, kaže mama, ta utvara opet danas uveče pokazati, jer su sada kvatre, pa imaju utvare veliku moć.

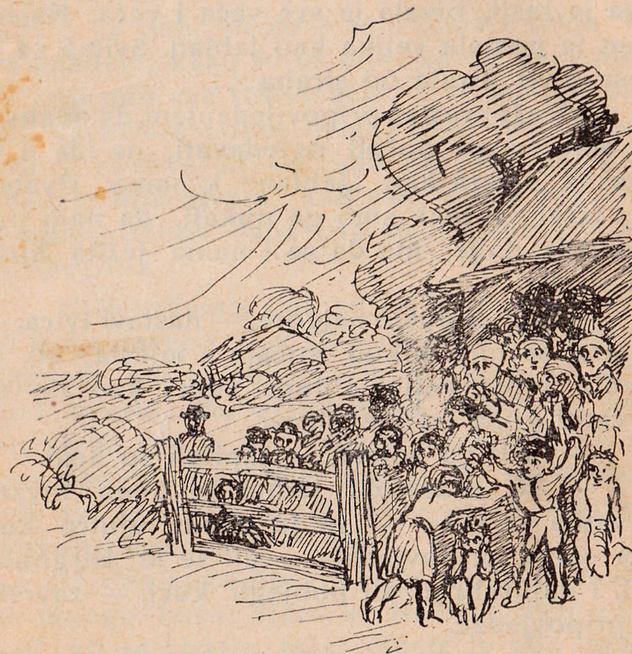
— Sada, dečki, nemam vremena, da vam više pripovijedam, jer moram ići stricu s porukom, ali ću sjutra doći, pa ću vam opet pripovijedati, ako se utvara pokaže.

Pripovjedač je otišao, a mi se o tom počeli razgovarati. Pomalo nas je strah ostavljao. I ja sam već išao u drugi razred, pa sam čuo u školi, a i mama nam je pripovijedala, da nema utvara; ojunačim se i predložim, da idemo do te ograde, pa da vidimo, gdje se utvara pokazala. Približavali smo se polako,

oprezno, kao lovci, koji se približuju plahoj košuti.

Kroz tarabe nijesmo, osim jednog štapa zabodenoga u zemlju baš ništa drugo vidjeli.

*

Drugoga dana poslije škole sastali smo se svi jučerašnji, i još drugi „dečki“, da čujemo nastavak o utvari.

— Jučer uveče bila je strašna utvara! — počeo je da priča Ivica. — Nesamo, da je imala veliku glavu kao bure, jako svijetle oči i da

joj je iz ustiju vatra frcala, — nego, kad su se ljudi sabrali, izdaleka gledali, bilo je tako vruće, e su se morali pogalje maknuti, da se ne oprže. Kažem vam, bilo je bolje vruće nego, znate, dok je gorio sjenik gazde Petra. Još je sve bilo dobro, ali kad se utvara rasrdila, počela je rasti, bivala je sve veća i veća. Najednom je postala velika kao jablan. Svima se je kosa u vis dizala od straha . . .

Ivica je prestao pripovijedanjem, da odahne. Mi smo se svi počeli ogledavati, ne ide li ta strašna utvara kao „jablan“ k nama. Hvatao nas strah, a ipak smo ga nukali, da nam pripovijeda dalje, ma da se i nama ježila koža od straha.

— Sad je došlo najgore, — nastavi Ivica, — utvara se nije nikud micala s mjesta, ali je dizala svoje velike i duge ruke, kao da će uhvatiti koga od gledalaca.

— Bi li ga pojela, — zapitali su neki.

— To svakako! Jednu je ženu utvara uhvatila za ruku, — to je danas ujutro kod nas sama pripovjedala — ali se je istrgnula. Svi, i najhrabriji, su pobjegli kući, — završio je pripovjedač.

*

U poslednje vrijeme bilo je više pripovijesti o različnim utvarama, pa se već i u meni počela buditi vjera u njih. Postajao sam strašljiviji. Napokon sam ispripovijedao mami cijelu pripovijest o utvari velikoj kao „jablan“ sa

svijetlim očima i s užarenim ustima. Dabome, da je nas, brata i mene mama razuvjerila, da to po svoj prilici ne će biti istina. Možda se zaista vidjelo što tako u ogradi Mate Ivića, ali bit će da je to netko bogzna zašto načinio. Napokon je završila.

— Ja sam nešto o tom čula i rekla bih da znadem, kako je to bilo, pa ću vam djeco za koji dan sve rastumačiti, i vi ćete se uvjeriti, da utvara uopće nema; to će biti po svoj prilici ovakva utvara kao što sam ja, kako znadete bila utvara, kad sam pošla pred vas dvojicu, onoga dana kad ste se trebali vratiti iz Severina.

U to vrijeme, dok su se te utvare javljale ili bolje rečeno, dok se o njima mnogo pripovijedalo, bio je običaj u mome selu, da su se ljudi dijelili. Mnogi oženjeni mislio je, kako on treba da je svoj gazda i čemu bi on slušao gospodara; bolje, mislio je, da se razdijeli, pa je svoj u svom, samostalan gospodar u svojoj kući.

U više kuća obavljena je dioba. Sagradilo se mnogo kuća; ljudi se istrošili, selo uljepšali, ali se živjelo teže. Manje je bilo radnih ruku, jer je u svakoj kući morala ostati kod kuće gazdarica, a dok su bili u zadruzi, jedna bi za sve kuhala, a ostale bi žene radile u polju. Bilo im je teže, pa se mnogi i pokajali. I kuću gazde Mate Ivića, koja je bila najjača zadruga u selu, nije poštedjela ta bolest.

Došao dan diobe.

Svaki djeljenik bojao se, da ne dobije polje, na kojem se tri puta pokazala utvara. To je polje ležalo upravo do zadružne kuće, pa bi, da nije bilo utvare, teško se složili, tko će da dobije to polje za gradilište, jer je bilo na vrlo lijepom mjestu. Dva su djeljenika trebala izići iz kuće, a jedan ostati. Pređašnji gazda, koji nije tražio diobe, izjavi, da ostaje u kući. Za jednoga djeljenika imali su jedno gradilište, ali tamo daleko, na kraj sela.

Jedan između dvojice, koji su ostavljali kuću, bio je strašivica, dok drugi, imenom Jakov, taj je pristao, da njega zapadne to veliko i lijepo gradilište, i ako se na njemu pokazivala utvara. Jakova to nije smetalo. Drugi djeljenik — strašivica, s veseljem pristade na to, jer se je bojao graditi kuću na takovu mjestu, gdje se javljaju utvare; on radije pristade, da sebi gradi kuću na kraju sela.

*

Vrijeme je prolazilo. Mudri Jakov bez ikakve bojazni upravo kraj onoga mjesta, gdje se utvara pokazivala, sagradi sebi krasnu kuću. Dolazile su opet kvatre. Svi praznovjerni i strašivi seljani, a osobito njegov djeljenik, strašili su ga, što je ondje sagradio kuću, jer da će ipak morati iseliti zbog utvare, kad dođu kvatre.

Dođu željkovane kvatre.

Na godišnjicu, kako se utvara prvi puta pokazala, sakupilo se je gotovo pola sela, da

vidi „utvaru. Na veliko njihovo čudo, nije je bilo, premda je praznovjerni brat mudroga Jakova tvrdio, da će se jamačno pokazati. Mudri se Jakov smijao, ali ipak reče ljudima, da bi se utvara mogla drugi dan pokazati.

Drugoga dana bila je mrkla noć. Sabralo se malo ljudi, jer više nijesu vjerovali, da bi se utvara mogla pokazati, kad je nije bilo prošloga dana.

Jakova nije bilo među svjetinom. Znatiželjnici su bili već neustrpljivi. Utvara se još nije pokazala. Ovog puta majka dovede brata i mene, da i mi vidimo to čudovište.

Ljudi se već počeli razilaziti svojim kućama, kad li netko vikne: „Eno utvare“!

Svi pogledaju na onu stranu.

Uistinu! Na onome mjestu, kao i prošle godine, vidjela se rasvijetljena glava, sa sjajnim očima i svjetlim zubima. Ljude je počela groza hvatati od straha. Neki stanu bježati, neki vikati, da im je vruće, i da baca vatru iz ustiju. Nastade općenita strava, gužva, guranje.

I mene je hvatao strah, ali moja je mama začudo ostala sasvim mirna, i govorila bratu i meni, neka se ništa ne bojimo.

Strašivica, djeljenik, iza prvog straha počne dozivati Jakova, neka dođe i neka vidi sam na svoje oči on, Jakov, koji ne vjeruje u utvare; neka vidi tu strahotu, za koju nije vjerovao, da će se ponovno pokazati . . .

Nastane općenita napetost.

Svi bijahu vrlo radoznali, što će se dogoditi. Poznavali su Jakova kao razborita čovjeka, pa su svi očekivali neko objašnjenje. Pače i one najveće strašivice, koji već počeše bježati — stadoše.

Sve se umirilo u nekom uzrujanom očekivanju.

U jednoj najvećoj skupini ljudi nastane komešanje. Ljudi se stadoše uklanjati, kao da nekoga propuštaju. I zbilja! Iziđe Jakov, ponosan, uzdignute glave i reče:

— Evo me, pa ćeš vidjeti, moj dragoviću, da se ne bojim utvarâ . . .

To reče i uputi se ravno k utvari, koja se još uvijek sablasno cerila svojim strašno užarenim očima.

Ljudi se okamenili.

Nu, to ne trajaše dugo.

Jakov, još uvijek ponosan i uzdignute glave, približi se utvari, primi rasvijetljenu glavu i donese među ljude.

Što je bilo? Jednostavna velika buča, (tikva, bundeva), na kojoj su bile izrezane oči, uha i usta, a u njoj je gorjela svijeća. Po noći je to izgledalo sablasno, a osobito za one, koji su strašivi, pa im se činilo, da je veliko, da sipa vatru, jednom riječju: strašno za strašivice, koji iz jednoga šušnja pripovijedaju, da su vidjeli devet vukova.

Iza velikoga straha, nasta općenit smijeh, dok su ljudi uvidjeli, da su se bojali — obične buče.

Stariji su ljudi ipak prigovarali Jakovu, da je na nepravedan način došao do krasnoga gradilišta. Nu, već sjutradan se čulo, da je Jakov pozvao svog djeljenika, i prepustio mu drugu polovicu gradilišta, na kojem si je već za kratko vrijeme sagradio kuću. Jakov se pokazao kao plemenit čovjek, a selu i svom djeljeniku dokazao, da nema — utvara.

KRIVOLOVAC.

U Tomašnici živio čovjek, kojega svi ljudi zovu „dugi Štefić“. Nije ni čudo! Uistinu je vrlo visok: najviši od svih ljudi u cijeloj okolici. Vrlo je rado polazio u lov, a kako nije imao svoga lovišta, zalazio bi u tuđa i to noću, kad ga nije nitko vidio.

Tako jedne noći odluči da pođe u lov. Bila je ciča zima, snijeg debeo, ali to sve nije našega „dugog Štefića“ smetalo. Onako dug, suh kao trlica, navukao na sebe stare kapute, omotao se gunjevima; na nogama je imao visoke čizme; starinsku pušku jednocijevku, koja se nabijala štapićem, prebacio preko leđa; ma prava slika i prilika kakova strašila za vrapce.

Ovako obučen nešto prije ponoći izvukao se iz svoje kuće: potiho, da ga nitko čuo nije, pošao je odvažno kroz uspavano selo prema obližnjoj šumi.

Znao se uvijek hvalisati: „Ne bojim se ni vuka ni medvjeda“, a to je bilo sasvim razumljivo, jer u onoj okolici nije bilo ni vukova ni medvjeda.

Tako je i ovog puta mislio, da je najveći junačina, kad se usuđuje po tamnoj noći ići u šumu, pa još i u tuđe lovište.

Ovako misleći dođe u šumu na mjesto, gdje će čekati.

Meku je postavio još dan prije, pa je pouzdano držao, da će lisica doći. Veselio se unaprijed. Kako i nebi: lisičja koža vrijedi mnogo, dade se u gradu dobro prodati.

Čekao je strpljivo kao pravi lovac. Zamislio se. U duhu je izbrajao svu divljač, što ju je te zime poubijao i koliko je dobio za nju novaca.

Uto, negdje u daljini zamijeti njegov istančani lovački sluh nekakve glasove. Bit će valjda lisica, koja je nanjušila meku. Zgodno se namjestio iza jednoga malog grmečka. Sav se od veselja potresao; lovačka ga groznica zahvatila. Starinsku pušku, koja mu je visjela o ramenu na jednom konopcu, prihvati i stavi u položaj, da može prema potrebi odapeti.

Bio je sasvim miran, da ne uplaši zvijer, koja se primicala.

Upravo u taj čas počeo je mjesec lijepo osvjetljivati prodolicu.

Bila je krasna noć za čekanje.

Glas, što ga je malo prije zamijetio dolazio je bliže; njegovo veselje je postajalo sve veće.

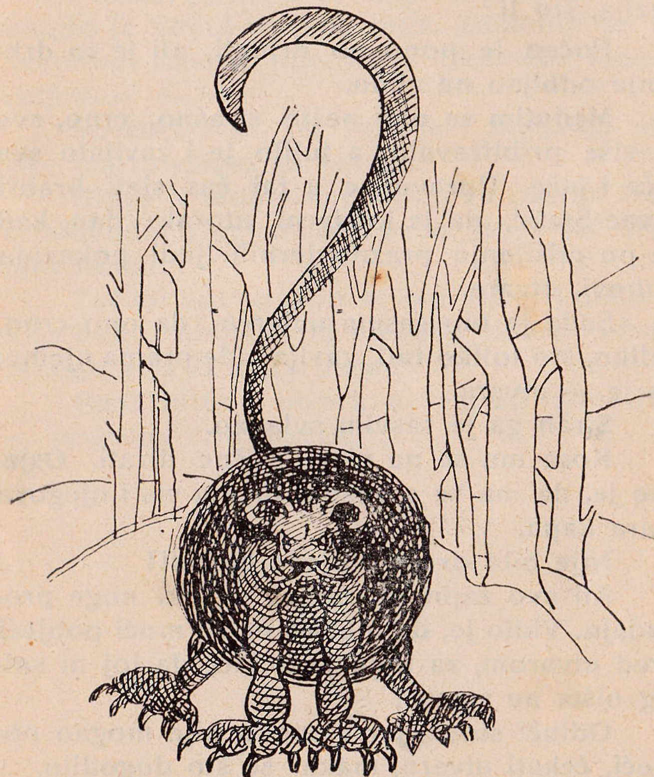
Naćuli uha . . .

Najednom spusti kraj sebe pripravnu pušku

za pucanje.

Prestrašio se.

Poznavao je glas lisice i svih zvijeri, ali ovo mu se pričini, da nije glas ni jedne životinje.

Srsi ga prođoše kroz tijelo.

Malo se ohrabri, pa počne bolje slušati, ali se uvjeri, da taj glas zaista nije nalik ni na jedan životinjski glas.

Dobro razgleda oko sebe.

Na protivnom brijegu, obasjanom mjesečinom, opazi nešto crno, veliko, pa se polako vuče prema njemu.

— Ali, što je to?! Crno je, veliko... Tuvazija, što li?

Počeo je ponovno drhtati, ali je to drhtanje odbijao na zimu.

Međutim se ono nešto strašno, crno, sve to više približavalo, a tulilo je i zavijalo sve jače i jače. Upravo se u taj čas sjeti hrabri lovac Štefić, da je kvaterni utorak: dan, kad se po mišljenju praznovjernih ljudi pokazuju duhovi, utvare.

Sada je bio sasma uvjeren, da ono crno, veliko, što toliko tuli, zavija i ide prama njemu, da je — utvara.

Strah ga je sasvim svladao.

Kosa mu se na glavi počne dizati. Osjećao je, da mu se s kosom diže u vis i njegova stara kapa.

Nije bilo druge: htjede bježati!

Ali evo zapreke. Snijeg visok, noge propadaju. Vidio je, da nikako ne će moći pobjeći pred utvarom, za koju je držao, da joj ni snijeg ništa ne smeta!

Odluči stoga, jer i onako nije mogao pobjeći, čekati utvaru, makar se što dogodilo.

Utvara je već došla na puškomet do hrabroga lovca Štefića.

Još uvijek je drhtao poput šibe na uzburkanoj vodi. Drhtao je kao onaj lovac, koji se

preplašio medvjeda i govorio: „Puškica, naj drhtati, ti si jedna, ja s' pa jedan, pa smo dva!“

Nije mogao drukčije: digao je kokot, podigao pušku, prislonio ju čvrsto k sebi, naciljao i — odapeo- — — — —

Prasak puške u mirnoj zimskoj noći zatutnjio je poput velikog topa. Zadimilo se, da nekoliko časova nije ništa oko sebe mogao vidjeti. — — — — —

Poveselio se, jer tulenja i zavijanja nije više čuo: nestalo ga sasvim.

Disao je slobodnije. Strah ga pustio. Malo se slobodnije ogleda oko sebe, jer je već dima bilo nestalo.

Začudi se: strašilo se ispružilo, koliko je bilo dugo, ubijeno od njegova dobro odmjerenoga hica iz stare puške.

Pođe bliže k utvari, a to pred njime leži — susjedov crni mačak.

OPATICA – UTVARA.

Kad sam polazio u gimnaziju i prema tome bio velik đak, razumije se, da nijesam vjerovao ja, a ni moji saučenici u vračare-utvare, vile, vukodlake i što ti ja znam, kako se sve to zove; pače sam nastojao svakoga razuvjeriti, ako sam samo čuo, da u takve gluposti vjeruje. Imali smo jednoga saučenika, strašivicu. On je bio razborit, dobar đak, ali ipak ni ja, ni ostali saučenici, napokon ni naši učitelji, nismo mogli oslabiti to njegovo vjerovanje.

Njemu se uvijek što takva događalo, da je nešto neobično vidio. Ako je vidio uveče psa, odmah nam je pripovijedao, da je to duh, koji se je pretvorio u psa. Drugi put je vidio grm, ali to je kod njegove bujne mašte i njegove strašljivosti odmah bila utvara. Ako je vidio u grmečku uveče ivanjsku mušicu, mislio je, da je to opet nešto natprirodnoga, i mnogo sličnih stvari mu se pričinjalo.

Nijesmo mogli da ga od toga izliječimo, dok se jednoć sam nije opametio, pa je nama sudrugovima taj doživljaj sam pripovijedao.

Evo što mu se desilo:

— Bili uskrsni praznici, pa me pozvao brat, da dođem k njemu — počeo je pripovijedati prijatelj. — Tko veseliji od mene; on ima lijepe konje, a ja se od vajkada volim voziti. O tom misleći i unaprijed se veseleći tome užitku došao sam na posljednju željezničku stanicu, gdje su me trebala čekati kola; ali, razočarao sam se, jer kola nijesu došla.

Kasnije sam saznao, da brat nije dobio moje pismo u pravo vrijeme. Nije bilo druge, nego pješačiti. To me nebi bilo smetalo, da se nije približavala noć, a vi svi znadete, da me je unaprijed hvatao strah.

Na moju sreću sretnem idući prema mjestu, u kom je živio moj brat, jednoga mališa koji je išao tim putem.

Počeo sam s njime razgovarati i vrijeme nam prolazilo brzo. Ja sam bio neobično veseo, jer ako je uzame i najmanji stvor, ne osjećam straha.

Noć se je prilično spustila, kad li dođemo do jednoga raskršća.

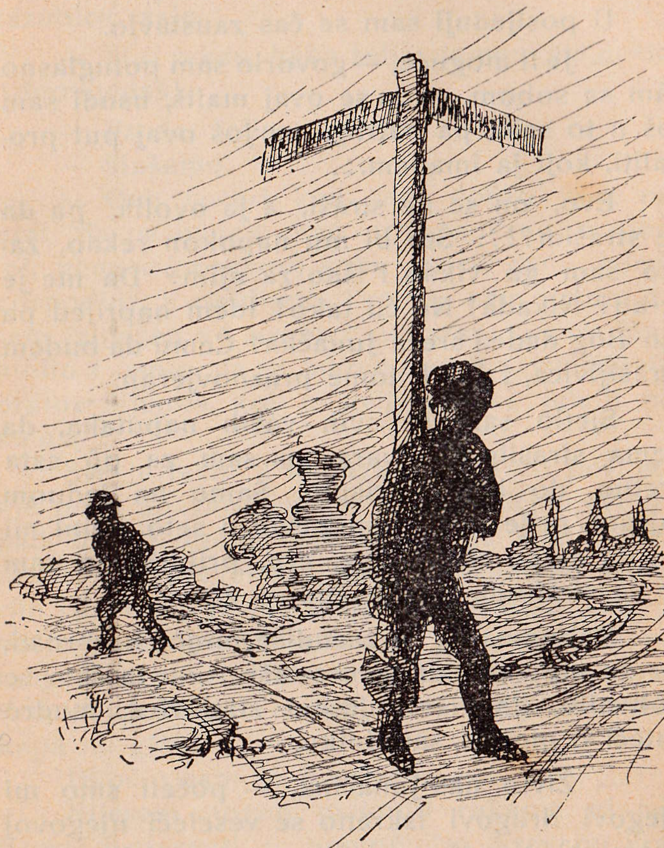
Na moje najveće iznenađenje, mališ krene desno, a moj je put vodio jednako. Tek sada ga upitam:

— Zar ti sokole, ne ideš sa mnom, jer mi se čini, da si iz mjesta u koje ja idem.

— Jesam ja iz tog mjesta, ali moram najprije zakrenuti po poslu u ovo evo tamo selo, pola sata odavle udaljeno, a onda ću kući.

— Zar te ne bude strah?!

— Ne, ne bude. Pa i zašto da se strašim?! Divljih zvijeri nema; zločestih ljudi u ovoj okolici nema, prekrižit ću se i poći mirno,

s tim lakše što mi je put dobro poznat; uostalom, kašnje će zasjati još i mjesec...

Tim je svršio, pozdravio i mirno put svoj nastavio.

Neko vrijeme stajao sam kao okamenjen. Moj saputnik se bio odobrano udaljio, kad li sam ga htio dozvati i potrčati za njim.

U posljednji sam se čas zaustavio.

— Je li moguće, — govorio sam poluglasno sâm sa sobom, — da se ovaj mališ, usudi sam još u to selo, pa natrag, pa još ovaj put provaliti, koji ja imadem...

Evo, on se ne straši, a ja ovolik, pa da se strašim?!.. Što bi mu napokon rekao, zašto sam ga vikao i išao za njim? Da me je strah? Nikada! Ne ću tako! Idem naprijed pa što Bog dade i sreća junačka! Čemu da budem strašljivica, i još k tome praznovjeran.

Sjetio sam se svih vaših naputaka, da nema strašila ni utvara, pa sam za pô sata sretno do brata prispio. Samo na jednom mjestu, prije nego sam zašao u selo, učini mi se, da netko stoji: dug, crn, približavao sam se sa strahom, a to je bio — grm.

Dabome, da se začudiše mojoj hrabrosti, jer su me znali da sam strašiv; nu ja sam se pohvalio, da više nijesam strašivica, mudro šuteći o mojem saputniku.

— Živio naš junačina, — počeli smo mi njegovi drugovi iskreno se veseleći njegovoj promjeni. Napokon: svi smo ga voljeli.

— O čekajte, drugovi moji, nije time sve svršeno, glavno dolazi.

— Pripovijedaj, — javilo se više nas.

— Kod brata bilo lijepo. Vozili smo se svaki dan; igre, pa kolače ne spominjem. Ne ću da vam o tom i pripovijedam, jer bi vam zazubice rasle.

— Ti si rekao, kako želiš, da nam još nešto pripovijedaš!

— Pa da, želim, slušajte.

— Slušamo.

— One večeri kad sam došao, reče mi brat, da ne budem kao prije spavao u dječjoj, nego u posebnoj sobi, jer da sam „mladi gospodin", a ne dijete. Premda sam držao, da sam izliječen od straha i „utvara", to sam ipak molio i uspio, da sa mnom spava najstariji sin bratov Stjepko, koji je dvije godine mlađi od mene.

Sve je teklo u najvećem redu do posljednje noći. Spavao sam po svom običaju čvrsto, kad li najednom osjetim, da se cijela kuća drma; moj krevet kao da je poskakivao. Otvorim oči, buka je još uvijek bila velika. Dan je već prodirao kroz spuštene zastore. Uto, na moj užas, opazim, pred vratima stoji — opatica, obučena kao obično: crno odijelo i bijela kapa na glavi.

Ukočio sam se od straha...

Nijesam mogao maknuti rukama ni nogama, a ni zvati u pomoć. Na krevetu kraj mene nije bilo Stjepka. U velikom strahu mislio sam da je njega duh opatice već bio odnesao.

Kako li je dugo trajao moj strah, ne sjećam

se već. Napokon se otvore vrata i moj brat stupi u sobu, zovne me da ustanem; reće mi, da se je Stjepko rano digao, konje priredio, i da ćemo skoro otići, da na vlak ne zakasnimo. Za kovčeg, što sam ga molio rekao mi, da ga je taj čas donio iz tavana. Još si nešto uzme iz sobe, i ode napolje.

Sabrao sam se.

Pogledam na vrata, a to visi na čavlu veliki crni kaput, na njemu ručnik — dakle moja — opatica!...

Što mi se činilo da se kuća i krevet tresu, to je bilo od toga, što je brat hodao po tavanu tražeći kovčeg.

— Vjerujte, prijatelji moji, — završio naš drug svoje pripovijedanje, — ovaj slučaj me potpuno opametio; odonda, mislim, nestalo je moga straha, jer sam se potpunoma uvjerio, da ta različna strašila uopće — ne postoje.

STRAŠAN DOGAĐAJ.

Bio sam kod brata Tončeka. Došetao sam k njemu preko brijega iz moga u njegovo selo po nekom sitnom poslu. Kod njega sam našao dobroga našeg prijatelja i druga, pa se u ugodnu razgovoru pozabavismo do noći. Noć je bila tamna, bez zvijezda i mjeseca. Kod otvorenih prozora uživali smo u krasnoj ljetnoj noći. Sve je tiho i mirno, samo kadšto se čuo tihi korak seljaka, koji je gdjegod zaostao i sad se vraćao svojoj kući; ili dugo, otegnuto pjevanje djevojaka i momaka s drugoga brijega. Do svjetiljke dolijetali su kroz otvoreni prozor različni noćni leptirići, i mnogi je opržениh krila pao na stol. Promatrajući te leptiriće pomišljasmo na ljude, koji vrlo često stradaju u životu. Konačno smo zamolili Tončeka, da nam čita jednu svoju pripovijetku. Tonček je čitao, mi smo slušali i tako se uživili u pripovijest, da smo se svi prestrašili, kad je pred kućom nešto silno udarilo i čuo se kao neki prasak. Međutim je praska nestalo i mi smo dalje slušali nastavak i svršetak pripovijesti.

Razmišljajući o pripovjesti, šutjeli smo ne-

3*

koliko časaka, kad li se najednom velikim štropotom otvore vrata, a u sobu stupi prijatelj Niko.

Nijesmo ga u prvi mah gotovo ni prepoznali, kako je grozno izgledao. Blijed kao stijena, lice, koje je i onako imao dugoljasto i suho, kao da se je još bolje produljilo i kao da je još mršavije postalo. Usne blijede i iskrivljene, a oči mutne s pogledom kao u kakva luđaka. Odijelo mu bilo sve zaprašeno i zamazano. Šešira nije uopće imao. Ruke i noge mu drhtahu kao šiba na vodi.

Kad je stupio u sobu, činilo se, da će sad na pasti, a ovaj nagli nastup izgledao je, kao da je upotrijebio posljednje svoje sile, da može doći u sobu.

Svi smo poustajali i pohrlili mu ususret. Prijatelj Niko nije ni riječice progovorio, jedino mu se usne rastezahu, a ruke sve jače drhtahu. I mi drugi nijesmo u prvi čas našli riječi, ali smo se ipak toliko sabrali, te ga posadili na prvi stolac, da se odmori i sabere. Dihao je teško otvorenih ustiju, koja su mu naskroz bila suha. Brzo mu ulismo u usta čašu vode, koju on pohlepno popije.

Glava mu kratko vrijeme klonula, oči je zatvorio i kao da je još bolje drhtao.

Ali to je bilo samo kratko vrijeme.

Otvori oči, pogledao mene, pa Tončeka. Suze mu navriješe na oči i htjede se dići. Nije mogao. Posadismo ga ponovo na stolac. Sada kao da je došao nešto k sebi. Raširio obje ruke, pa nas zagrlio i privukao k sebi čvrsto

stišćući. Suze su mu još sveudilj tekle.

Izgledao je kao dijete, koje se ustrašilo, pa privija majku k sebi, da ga ne bude strah.

Pustio nas je iz zagrljaja; suze prestale. Oporavio se. Ispitavali smo, što mu je, ali on nije davao odgovora. Samo je sjedio, milo nas pogledavao, ali još uvijek ustrašenim očima, nu nešto manje nego kod dolaska.

Sjetismo se, pa jedan od nas izađe napolje da vidi, koji je bio uzrok prasku, prije nego je Niko došao. Nađen je na cesti Nikin kotač, ali razbijen.

Niko je više puta nosio veće svote novaca u grad ili obratno. Sinulo nam je u pameti, da su ga možda napali na putu razbojnici i oteli mu novac, zato se ustrašismo. Ponovno ga upitasmo uzrok njegovu strahu.

Nakon duljega vremena toliko se oporavio, da nam je mogao ispripovijedati — makar i isprekidano — uzrok silnom strahu.

Konačno je progovorio. Pitali smo ga:

— Jesi li nosio novac u grad?

— Jesam.

— Koliko?

— Nešto preko dvanaest tisuća.

— Jesi li ih predao?

— Jesam. — Odmah izvadi potvrdu o predanome novcu, te nam je pokaže rukom, koja je još uvijek drhtala.

— A jesi li nosio natrag više novaca?

— Ne.

— Možda su te napali razbojnici?

— Nijesu.

— Pa što se dogodilo? Pripovijedaj nam!

— Strašno... grozno.... Trnci me još uvijek prolaze. — Prestao je pripovijedanjem, te se ogledao unaokolo. Stolac bliže nas privuče, jer ga je još uvijek bilo strah.

— Daj pam pripovijedaj. Ne boj se. Sada si kod nas. Kotač je spremljen.

— Što sam ja kotačem došao? — upita ustrašeno Niko. — Pa gdje je?

Rekosmo mu, da je kotač u hodniku. Pitao nas je, kako je došao. Nije se ničega sjećao, još je uvijek bio usplahiren.

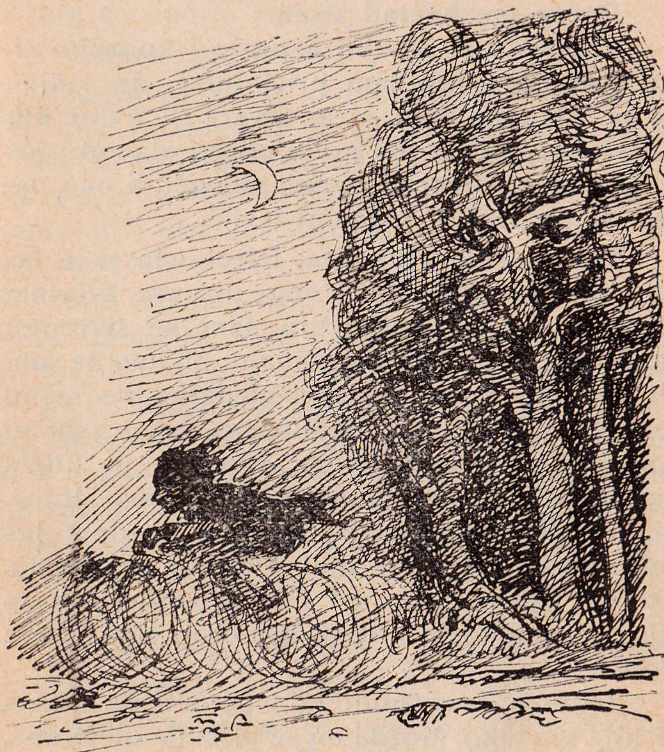
Konačno nam je ipak mogao ispripovijedati svoj doživljaj.

— Vozio sam se kotačem iz grada. Nastala je gotovo noć. To me nije smetalo, jer naša cesta kako je vrlo lijepa za svaku vožnju, tako mi je i dobro poznata. Bio sam bez brige. Putem sam pjevuckao. Čim sam izišao iz grada, nastala je mrkla noć. Još se toliko cesta vidjela, da sam bezbrižno vozio. Ćutio sam se sasma ugodno. Posao sam svoj dobro svršio, a osim toga sastao sam se s rođakom, koji mi je jednu ugodnu obiteljsku vijest saopćio, pa sam bio dobre volje. Vožnja je bila preugodna, tako, te nijesam ni opazio, da sam gotovo pola puta prevalio.

Dok sam se pješice uspeo na brdo i ostavio posljednje kuće, sjeo sam ponovno na kotač i vozio se. Pred sobom dosta daleko opazim svijetlo. Micalo se. Držao sam, da netko ide putem i nosi ručnu svijetiljku. Čim sam

bliže dolazio, svijetlo se prestalo micati, ali je postajalo sve veće. Stajalo je nasred ceste. Kraj svijetla nije bilo nikoga.

Vozio sam lakše i upro čvrsto pogled prama svijetlu. Već mu se približih kakvih sto-

tinu koračaja. Sad, kao da to već nije bilo ono isto svijetlo, koje se prije micalo i bilo maleno. Sve zajedno bilo je dugo po prilici dva

metra, tamnožarke boje. U sredini bilo je nešto uzvišeno i jako žarke boje. Bilo je nalik na glavu; ostali dio izgledao je kao tijelo neke strašne nemani. Imalo je tamne oči. Glava se micala, a tamne oči kao da su se otvarale i zatvarale.

Počeo me hvatati strah.

Vožnju sam sasvim usporio i konačno sišao s kotača; htio sam prići bliže, da vidim, što je. Ali toga časa se ta utvara ili kako bih je nazvao, počela još bolje micati glavom; još bolje počela otvarati i zatvarati oči, a oko nje kao da se pružali plameni jezici.

Hvatala me drhtavica. Ustobočio sam se. Htio sam bježati, ali mi noge utrnuše. Nijesam se mogao ni maknuti. Htio sam se okrenuti na drugu stranu da ne gledam, ali kao da sam bio omamljen: morao sam gledati u tu strašnu neman. Sada što je slijedilo, ne mogu vam ni opisati. Ta strašna utvara kao me je htjela sasma uništiti: kretala se, micala na sve strane. Neko vrijeme potamjela, a onda se opet još bolje osvijetlila. Oko nje je nešto pucketalo. Jednom riječju: grozno! Tim groznije, što se nijesam mogao ni micati, a morao sam to sve gledati.

Jednoga časa sinulo mi u pameti, da možda to nije sve tako. Možda mi se pričinja od straha. Ali, velim vam: gledao sam svojim rođenim očima sve kako pripovijedam . . .

Bio sam osuđen: trpio sam! Te muke se mogu porediti paklenim mukama.

Kako je dugo ta muka trajala ne mogu prosuditi, ali mi se činilo da je vječnost.

Nadao sam se, da će možda još tko doći da me spasi, ali nikoga ni otkuda. Sve je bilo tiho. Noć je postala još tamnija, a utvara još svijetlija. I kao da nijesam dosta pretrpio, utvara se počela prema meni micati.

Ledeni znoj me oblije . . .

Lagodan vjetrić počeo popuhavati, ali ni taj nije pomogao. Druge minute bilo mi je vruće da htjedoh izgorjeti. To se tako izmjenjivalo, a ja sam se čudio — dabome koliko sam u tim časovima mogao misliti — kako me uopće drhtave noge mogu još držati . . .

Moj istančan sluh kao da je u gluhoj noći nešto zamjetio. Izdaleka, tamo od grada čuo se još tihi — koji se svakog časa povećavao — topot konja. Ohrabrio sam se; nadao sam se: dolazi mi spas! Kola se približavahu. Već sam čuo viku kočijaša i drndanje kola. Začas na zavoju ceste opazim kola osvijetljena jednom svjetiljkom. Na par sekunda pustio sam s vida neman na cesti i gledao kola, koja su dolazila.

Ali strahote! Dosadašnji strah bio je neznatan napram onome, što je došlo.

Kola, kako su se sve više približavala, kao da su postala tiša — dok ih se konačno nije ništa čulo: kao da u zraku lebde. Svijetlo na kolima postalo je sve to veće. Nagibalo se prama meni i podvostručilo.

Ogledam se na utvaru na cestu. I ona kao da je postala veća. Osvijetljenu glavu nagibala je prama dolazećim kolima, te kao da se dogovarala o mojoj sudbini...

U glavi mi se rodila osnova, koju kane izvesti: kola će doći, kojima je vođa sam vrag, pa će me odvesti — Bog neka znade kuda!...

Strah me sasvim obvladao, te nijesam znao, što činim. Besvijesno se maknem. Pograbim kotač, da ću s njime pobjeći. Nekako mi uspije da ga dignem na leđa i počeo sam bježati: preko grabe, pa u polju načinim velik polukrug od pola kilometra i opet izađem na cestu. Ali kako nijesam od straha ništa vidio, to se spotaknem o kamenje na kraju ceste, i padnem preko kamenja zajedno s kotačem u prašinu...

Nijesam imao snage da se dignem. Ostao sam ležati na cesti. Kako dugo — ne mogu proračunati. Čekao sam u besvjestici što će se dogoditi.

Nakon nekoga vremena jako me zaboljela noga na koljenu — tu prijatelj Niko pokaže koljeno: hlače su bile poderane, a noga razbijena — opipao sam je, ogledao se, ali nijesam vidio ni kola, ni utvare. Teškom mukom dignem se i evo, ne znam ni sâm, kako sam ovamo došao...

Svršio je pripovijedanjem ovoga strašnog doživljaja i nujno se zamislio. Mi, koji smo ga slušali, pomislili smo, da to nije ipak tako strašno, kao što je Niko prikazivao. Na cesti ili pokraj nje mogla je biti naložena vatra, pa

se je u tamnoj noći njemu sve ostalo pričinjalo jer je bio strašivica. A što se tiče kola, što su dolazila, to je sasvim nešto običnoga da imadu svjeću zapaljenu, jer je bila noć. Od straha si je utvarao mnogo više i otuda nepotreban užas.

Sve smo mu to rastumačili, ali se nije dao uputiti. Tvrdio je, da je sve uistinu tako vidio, kako nam je pripovijedao.

Napolju je izišao mjesec i osvjetljivao cio kraj kao da je dan; no Niko ipak ne htjede poći kući, premda bi ga prijatelj više od pol puta pratio, jer je i on istim putem polazio.

*

Kasnije sam više puta mislio o Niki i njegovom strahu. Poznavao sam ga više godina, pa sam znao i to, kako on nije bio baš toliko strašljiv. On je na primjer u svom uredu imao mnogo posla sa strankama. Ako ga je tkogod samo nešto malo pitao za razjašnjenje — to se je odmah rasrdio do bjesnila; nije bilo bogumrske kletve, koju nije kleo. Toga se nije bojao, a vidjeti po noći svjetlo na cesti, to ga je plašilo. Nije vjerovao u Boga; nije vršio božje odredbe, i nije ga bilo strah. Ali nasuprot, kad je grmjelo: e onda makar da je bilo koje doba noći, bježao je iz svoga stana sa svom svojom porodicom u podrum od straha!

A mi drugi ljudi? Da li mi bježimo ispod ruke Svemogućega?

Bio je veliki čudak!

*

Već sam bio gotovo zaboravio na doživljaj prijatelja Nike. Prošlo je otada prilično dugo: nekoliko mjeseci. Jednoga dana vozio sam se iz grada kotačem. Već sam bio blizu kuće, kad li na jednom zaokretu kod velikoga drvenog mosta opazim na svoje čudo, gotovo nešto sasma slično, kako je to prijatelj Niko pripovijedao. I ovog puta bila je tamna noć bez mjesečine. Nešto podalje pred sobom opazim nešto svijetlo, u sredini uzdignuto kao glava. I oči je imalo. Micalo se. Ma upravo kao Nikina utvara. Istina, stao sam i samo kratko vrijeme gledao, ali sam odmah stvorio odluku: otići ću onamo i vidjeti, što je. Znao sam, da mi se više pričinja, pa sam bio bez ikakova straha. Krenuo sam k toj „utvari" bliže — pošto sam kotač položio na zemlju. Približim se, pa što sam našao? Ono, što sam očekivao: nije bila nikakova „utvara". Pastiri su ložili vatru, pa je jedan panj, koji nije sav izgorio, stršio. Vjetrić je popuhivao, pepeo je padao, a panj se osvijetlio. Sami ostaci žeravice, koji su bili naslagani na hrpi, mnogo su k tome pridonijeli i, eto: to je bila onakva utvara, kakve se prestrašio prijatelj Niko.

*

Za nekoliko dana došao Niko k meni. Odveo sam ga do mjesta, gdje sam ja vidio „utvaru" — jer nije bilo daleko od moje kuće i pokazao sam mu. Vjerovao je, ali je ipak ostao kod svoga, da je ono, što je on vidio,

bilo ipak nešto drugo nego ovo, što sam ja vidio.

Nijesam ga još potpnno razuvjerio, ali mi je ipak obećao, da će i on uvijek ići gledati što je, ako tako šta doživi. Ja sam se time zadovoljio. Znao sam, da će se odmah uvjeriti, da to nijesu nikakova strašila, nego samo puko — utvaranje.

ĐAK I VRAČARA.

Zima je. Snijeg je pokrio svu površinu zemlje metar debelo. Putova za saone još nema, jer ga ne dospješe načiniti. Samo je od kuće kroz selo uska prtina, da se mogu suseljani pohađati. Nebo je vedro kao riblje oko, a zima ciča, kakove stariji ljudi ne pamte. Odraslija djeca, koja imadu dobru obuću i odjeću — vide se na pragovima kuća ili po krpljetima, pa se dozivaju. Dogovaraju se, kako će sa svojim malim saonama načiniti put, pa se voziti sa susjednog brijega u prodol.

U selu je ubrzo sve utihnulo.

Noć se spustila, premda je istom četvrta ura popodne uminula.

Po selima je običaj, da se ovako za zimskih večeri sakupljaju bilo kod jedne kuće, bilo izmjenice po drugim kućama na prelo (razgovor).

Te večeri imalo se prelo sabrati kod Franje Barića. Kuća mu kila na kraju seoca, podno brijega. Još nije potpuno ni zamračilo, već su dolazili najmarljiviji prelaši — djeca.

Kod Franje Barića ukućani su brzo povečerali, čvrsto naložili veliku, zemljenu peć i čekali, dok se društvo sakupi.

Čim se tama bolje spustila nad selo, bura bivala sve to jača; što nije ništa smetalo prpošnoj mladeži, mladim snahama, a ni djeci da pođu na prelo. Ubrzo se soba, koja i onako nije bila velika — napunila. Ženskadija s preslicama posjedaše oko vruće peći; stariji ljudi s lulama u ustima smjestiše se oko stola, nad kojim je gorjela svjetiljka. Djece je bilo tu i tamo; prisluškivali su hoće li tkogod početi štogođ pripovijedati, da ga slušaju otvorenih ustiju. Momci su čekali, kad će gospodar kroz mali otvor od tavanskih dasaka nabacati kukuruz, da ga rulje.

S početka se je čulo samo zvrndanje vretena od peći i cmokanje iz lula staraca kod stola. Još se prelo nije razvilo. Ako je tko i govorio, bio je razgovor tih.

Odmah je postalo živahnije, čim su počeli kroz tavansku rupu padati klipovi kukuruze. Ubrzo se njima napunila soba. Mladež se dala marljivo na posao, koji im je išao od ruke. Uz šalu i smijeh razvila se pjesma tako, te su žene kod peći i starci kod stola morali svaki razgovor obustaviti.

Večer je brzo prolazila.

Napolju sve jače bura zavijala. Kadikad se potresli mali prozorčići, premda su bili čavlima zabijeni; zanjihala se i stara klimava vrata. Tim je ugodnije bilo u toploj sobi. Pjesma je

prestala, a djeca su najprije tiho, a kasnije sve glasnije počela moliti „strica Juru“ da im štogođ priča.

Stric Jure, kako su ga svi nazivali, bio je staračac preko sedamdeset godina. Sijed kao ovca, ali je ipak uspravno hodao, uspravnije nego koji mladac. Svi su ga voljeli, jer je znao slatko pričati; ama šlušao bi ga, štono riječ, gladan i žedan.

— Striče Jure — molio je jedan dječak — dajte nam opet pričajte štogođ . . . Pričajte nam o onoj „hudoj vračari!“

Stric Jure je mirno sjedio, kao da ni ne čuje molenja. Mirno je pušio svoju veliku, drvenu srebrom okovanu, lulu s dugim kamišem. Samo kadikad je pljucnuo, pa opet potezao velike i guste dimove. Lulu je skidao s kamiša, cijedio juhu, opet je postavljao na kamiš, s dugom iglom kopao po njoj, da bolje sapi; uzimao je tri—četiri šibice „žveplenjače“, palio ih o svoje stare hlače. Svi su znali, da se priređuje, pa da će početi pripovijedati.

Počeo je.

Slušali su ga, premda su već gotovo svi čuli sve njegove priče.

— Da, tako je to bilo, djeco moja — završio bi stric Jure — huda je to bila vračara, a i osvetljiva. Živa vam je to istina. Ne jedamput, nego možda stoput mi je to pripovijedala moja pokojna baka, a njoj je pripovijedala njezina mati. Ona je tu „hudu vračaru“ u glavu poznavala . . .

— No dobro, da sada ne živi, ta huda vračara — netko se javio iz društva drhtavim glasom.

— No pa da i živi, — javi se momak Marko, nebojša — nijesam tako lud, da bih se je bojao ... Pa napokon, ja ni ne vjerujem u te gluposti ...

— Jao, sinko, što si to rekao?!... Nemoj tako! Znaš, istina, ne živi više ona huda vračara, ali ...

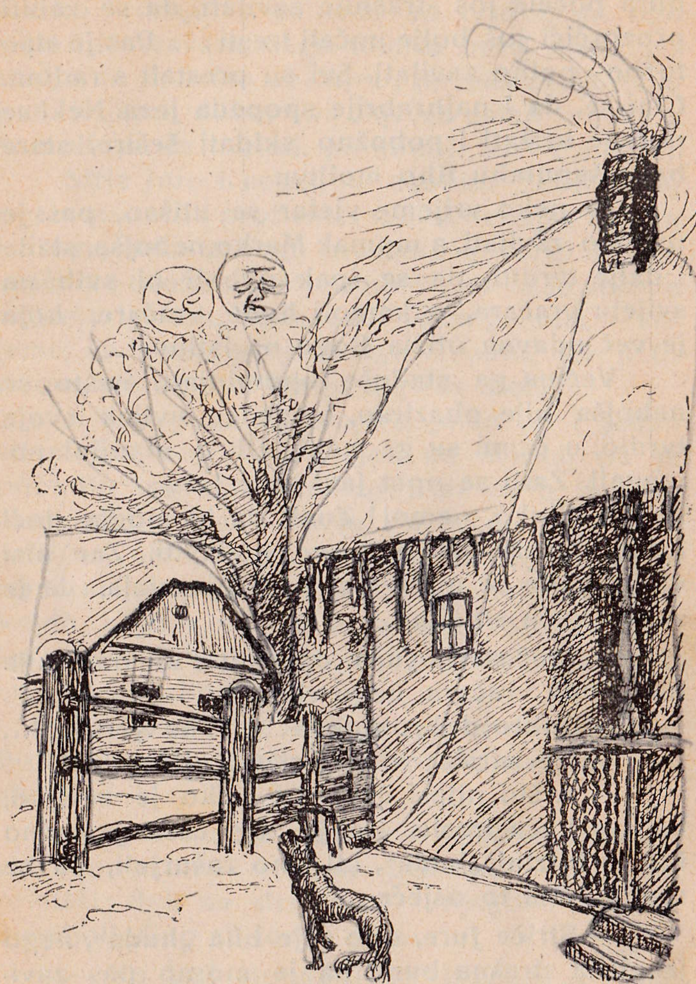
— Što, ali — opet će nebojša Marko. — Možda se je moramo bojati i sada, kad je nije više na životu?!

— Istina, — prisloni drugi momak ovome nebojši — čemu da se nje bojimo? Da je ona bila vračara, i da je znala i mogla vračati, čemu sebi ne bi vračala, da još danas živi, i da joj je dobro ... Sami ste striče Jure pripovijedali, da je ta huda vračara bila siromašna.

— Da, sinko, — stric će Juro — Huda je bila siromašna, ali je ipak bila strašna. Nijesam li vam već pričao, da su je jednoć poslije njezine smrti u društvu ogovarali, ovako na prelu, pa što mislite, što je ona učinila — premda je je već bila mrtva?

— Što je učinila? — zapitaše više znatiželjnika, kojima se već počela kosa dizati na glavi od straha.

— Odmah ću vam reći! Zdrmala je kućom tako jako, da se malone urušila, da nijesu brzo prestali o njoj govoriti i ogovarati je ... Zato vam kažem, nije vrijedno o tom dulje govoriti jer znate ...

4*

Tu je stric Juro prestao, jer je napolju bura počela još strašnije zavijati, da se zabiti prozorčići još bolje počeli tresti . . . Pas je stao tužno—bolno zavijati. Svi su prestali s radom. Čini se, da i najhrabrije spopada jeza. Neki se počeše križati i pobožno skidati šešire, stare bake šaputahu tiho molitvu . . .

Za neko vrijeme vjetar se utišao, pas je prestao zavijati, a momak Marko nebojša, stade i dalje tvrditi, da se ipak neboji ni svih na svijetu vračara, a kamoli hude vračare, koja je već odavna otišla Bogu na istinu.

Većina ga stadoše opominjati, našto se nebojša nije obazirao, nego je uvijek svoje tvrdio, u čemu su ga neki, ali u manjini pomagali. Zato se opet javi stric Jure:

— Sinko, nemoj! Znaš, da bi mogla doći huda vračara, pa nas sve podaviti. Zar nisi vidio, kako se malo prije razbjesnjela, da je skoro kuću srušila? . . .

— Moj striče Juro, oprostite, ali ono nije bila huda vračara, nego vjetar! . . .

— Dobro, dobro sinko! . . . Ti ne vjeruješ!...

— Ne, striče; to su priče i ništa više!

— A što nijesi čuo psa, kako je zavijao, kad se kuća tresla, jer je tog časa jamačno bila u blizini „huda“, ali smo zašutjeli, pa se vratila. Pas to osjeća . . .

— Striče Jure, ono nije bila „huda“, nego je pirila strašna bura, pa je morao pas zavijati, jer mu je zima, a jamačno ga je bilo i strah; jer pas ne laje sela radi nego sebe radi!

Sad je nastala sveopća prepirka. Nebojša Marko i drugovi odlučno su tvrdili, da ono nije bila vračara, nego obična bura, a da pas zavija, to je nešto običajno; jer pas zavija višeput i u ljetno doba, kad mjesec uštap svijetli, a kamoli ne će u zimi, po silnoj buri i mećavi.

Stric Jure i ostali, a osobito ženskadija, opeta su tvrdili protivno i molili nebojšu Marka i druge, neka zaboga prestanu govoriti protiv vračara i osobito protiv „hude“, jer da je upravo vrijeme između dvanaest i jednoga sata — vrijeme, kada one svoje mogu izvoditi, jer u to doba kao da one imaju najviše moći.

U toj općenitoj prepirci javio se i jedan sitan glas, koji je pristajao uz Marka, pa je pobudio sveopće začuđenje; jer malo ih bilo Markovih pristaša. Istina, po broju ih je bilo prilično, ali ipak prama ostalima bijahu u manjini, nu po osvjedočenju malo, a najmanje onakovih, kojima nije za toga razgovora, za zavijanja psa i hujanja bure, zadrhtalo junačko srce u njedrima.

Svi se okrenu malome govorniku, koji je dosada samo šutio i mirno slušao razgovor starijih.

Momak Marko i njegovi prištaše odobravali su svome novom, premda i malenom pristaši; dok su stric Jure i njegovi pristaše mrmljali. Čuo se jedan glas:

— No baš ste dobili pristašu! . . . Toga balavca . - . Taj baš zna, što su vračare! . . .

— Ništa to ne smeta što je mlad, ali mi

se sviđa, što ne vjeruje u ono, čega nema — reći će nebojša Marko.

— A čigov si ti moj mališu?... Star sam, pa te dobro ne vidim, a glas ti ne poznajem, — stric će Jure.

— Ja sam, striče, Petar Nikolin, iz druge strane sela.

— No, no, sad znam... Pa odakle si ti, pile to pozobao, da ne vjeruješ u vračare?

— Čuo sam u školi, od gospodina učitelja, koji nam je pripovijedao, da: vračara, vila, vukodlaka, danja, utvara i drugih kojekakvih strašila uopće nema; to su samo priče! To nam je dokazao, pa ja u sve to, pa ni u vračare ne vjerujem!

— Hm! Pa u koji razred ideš ti mudračino?

— U četvrti, striče!

— Eto vidiš! Današnje vrijeme ti je teško; današnje vrijeme već ne vjeruju djeca nama starima. Malo popođe u školu, već se drži, kao da je pozobao sve znanje ovoga svijeta; hoće jaje da je pametnije od koke...

— I pravo je striče; tako i treba! Mlađi mora da sve više znadu, drukčije ne bi mogli živjeti — prousti nebojša Marko.

Nastala je ponovo prepirka. Marko je dobivao sve više pristaša, otkada se izjavio uz njega i đak Petar.

Većina mlađarije išla je u školu, pa su znali, ono što i Petar. Sada, kad su čuli i vidjeli, da ovaj mališ, đak pristaje uz Marka, i

da se ne boji, da nije plašljiv, izašao i njima strah iz kostiju, i njima je počelo srce u njedrima življe udarati, pa se živo zauzeše za Marka i čvrsto udariše protiv vračara. Markova stranka bivala sve veća, jer i druga školska djeca, pače i djevojčice izjaviše, da ne vjeruju u vračare. Kao da će pobijediti. Uto se opeta nešto neočekivano dogodi.

Napolju vladala tišina. Bura je prestala zavijati. Svijetlila je mjesečina. Pas najedamput počne opet zavijati, ali strašnije nego prviput, kada je bura bjesnjela.

Razgovor i svaka prepirka prestane. Pristaše strica Jure vidjeli su u tom potvrdu svoga vjerovanja, jer su držali, da se „huda“ opet pojavila, a pas je vidi, pa da zato i zavija tako strašno. Nastade opet strah i trepet; počeše se strašivice ponovo krstiti, šešire skidati, a ženskadija šaputati molitvu...

— No, Marko, je li još ni sada ne vjeruješ?— prousti drhtavim glasom jedan pristaša strica Jure.

— Ne vjerujem! Zašto bih vjerovao? Psu je to posao. Zima mu je, pa zavija!...

— Hej, nemoj tako! Nemoj, da nas sve u zlo metneš! Znaš li, da je rekao stric Jure, da bi nas „huda“ mogla sve podaviti, — opet će onaj isti drhtavim glasom.

— Toga se ne moramo bojati!

— Bormeš, ja se bojim, — javi se jedna snaha iz kuta kod peći, — ja ne idem do jutra odavle. Gazda Franjo valjda nas ne će potjerati?!

— Ne bi ni mogao, ni kocem, — nadoveže druga snaha.

Uto je pas ponovo počeo zavijati. Strah je plašivicama još jače ušao u kosti. Sad se javi đak Petar:

— Znate što? Ja idem napolje, pa ću pustiti psa Garova ovamo u kuću. U dvorištu mu je strašno zima, pa mora zavijati.

— Nikuda ne idi! Što ne znaš, da je napolju „huda".

— Nikuda, nikuda, — povlađivahu mnogi, ali se ujedno čudili hrabrosti đaka Petra, koji bi se sada usudio napolje.

U sobi je vladala strašna vrućina. Soba je bila malena i niska, društvo veliko, a domaćin je bio nametao punu peć panjeva, pa je upravo bilo nesnosno vruće.

Prepirka se nastavljala, dok ponovo pas počne tužno — bolno zavijati.

Opet prestade svaki razgovor. Dah se je mogao čuti. Ako je tkogod od pristalica Markovih htio govoriti, ostali ga ušutkaše. Vladala grobna tišina...

Ali se dogodi nešto još strašnije.

Pas je i dalje zavijao, a svjetiljka, koja je visjela nad stolom i već slabo gorjela, premda je bila još napola napunjena petrolejem, najednom je sama od sebe utrnula...

Svi se zaprepastili. Bez riječi se počeše ogledavati na prozorčiće, kroz koje je dopiralo slabo mjesečevo svijetlo, te na pukotine zemljene peći, kroz koje se vidješe svijetli traci ognja, koji je plamsao.

Nastade sveopća strava i metež.

Nekoje žene počeše zdvojno vikati... Pritiskale se jedna uz drugu... Pokrivati lice rukama...

Pojedini muškarci, kad se oslobodiše prvog straha, užigaše žigice, ne bi li ponovo upaliti svjetiljku. Nije im pošlo za rukom, jer žigica, ako je i počela gorjeti, to se ubrzo utrnula. Svaki im se pokušaj izjalovio.

— Tako je — plačljivo će stric Juro — evo, sad imaju... oni, koji ne vjeruju, neka vide... Kuku, mene!... Bože nam prosti grijehe... ja... i više nas nijesmo ništa govorili protiv „hude"... to sam Bog znade!...

— Što ćemo sada? poupita netko drhtavim glasom.

— Ne znamo — javi se više njih.

— Ja znam, poviče đak Petar.

— Daj, da čujemo, mudračino: de ti upali svjetiljku... de ti potjeraj „hudu"... koja će nas —...

— Ne bojte se, striče Juro, ne će nam ništa „huda", jer ona mirno leži u grobu. Za svijetlo je lako, jer ću ga ja odmah upaliti — opet će đak Petar.

— Mali, ne radi od nas još i bene... što bi ti upalio svijetlo, kad mi svi ne možemo?!...

— Da vidimo!

Svi su znatiželjno čekali, hoće li đak Petar zaista upaliti svjetiljku.

Đak Petar skoči iz rpe, pa se oprezno dovuče do stola, skine svjetiljku; potraži žigice i pođe prama vratima. Otvori ih širom: skine oprezno tuljac sa svjetiljke i zapali je bez ikakove zapreke.

— A-a-a! čulo se je začuđenje sa svih strana. Nastala su različna pitanja. Sve kao da je strah prošao. Nije im smetalo što su još uvijek bila vrata otvorena. Nijesu se bojali „hude“.

— Pa kako si mogao upaliti? zapita stric Juro.

— Lako, moj striče, odgovori Marko. I meni je to poznato, jer sam išao u školu, ali Petru je to bolje u pameti, pa neka vam on to sam rastumači; jer ste vi mislili, da je to „huda“ utrnula svjetiljku... Dakle reci im Petre!

— To je sasvim jednostavno... U sobi nije bilo ništa kisika... — Petar će.

— Kakvoga kisika, — zapitaju neki — mi ne znamo, što je to...

— Gledaj ti mudračine, — jedan će šaljivdija, koji je valjda već zaboravio na pretrpljeni strah — dakle za gorenje treba tog tvog kisika, a ne drva...

— Prestani — opomene ga stric Jure — neka nam školarac rastumači, što mi ne znamo. Zar nijesi vidio, da je zapalio svjetiljku, što svi nijesmo mogli... dakle đače, učenjače, reci nam što znaš, da i mi budemo pametniji... Reci nam, kakav je to kisik...

Kisik je u zraku; — opet će Petar — zrak se sastoji od kisika i još nekih sastavina. Za disanje i za izgaranje trebamo taj kisik. Dok toga kisika nema, teško nam je disati, isto tako, kad na kojem mjestu nema kisika, naime kad se potroši, kao što je bilo ovdje, to nije mogla svjetiljka gorjeti, nego se morala utrnuti... Zato sam i prišao k vratima, otvorio ih, da dođe u sobu čistoga uzduha, a s njime i kisika, pa ste vidjeli, da je svjetiljka odmah gorjela...

— Dobro, dobro, sinko, moj, vidi se da nijesi badava išao u školu... Znadeš više, nego mi drugi... E, da, škole su škole... — jedan će iz društva.

— Eto vidite — dragi moji ljudi — javi se nebojša Marko, — da sam ja imao pravo; eto vidite, da to nije bila vračara „huda“, nego, nije bilo čistog zraka i to je sve... Eto, sada ni pas ne zavija, vidite da je među nama, pa mu je toplo, doveo ga je naš školarac Petar...

Svi prisutni su priznali, da imadu nebojša Marko, đak Petar i njihovi pristaše pravo; svi su uvidjeli, da su to samo pripovjesti, a da vračara uopće nema, pa se bez bojazni, premda je bila noć, svi zadovoljni vratiše svojim kućama.

VRAČARA MANDA.

I.

Dugo se već sjećam vračare mande. Upoznao sam je kao dječak. Vukla se tiho — nečujno kroz selo; sjećam se, kako se ugibahu ne samo djeca, nego i stari, da se s njom ne sastanu, jer da je „vračara". Djeca višeput znadu prosjake, starce i starice uznemirivati, nu, što se tiče naše junakinje vračare Mande, ona je bila iznimka. Nju, ne samo da nijesu uznemirivala, nego su je i iz daleka pozdravljala, ali su ujedno gledala, da se čim brže udalje, premda je Manda bila mirna i tiha ženčica. Sa sobom je obično nosila kolačića, ili šećera, pa bi nudila djeci. Nu, nije pomagalo: svejedno je nijesu voljela, usuprot: bojala se!

Sa mnom je bilo drukčije. Ja se je nijesam bojao, šta više, volio sam je. Volio sam je osobito zbog njenih slatkih priča.

Zato se je i sjećam točno, kao da je vidim pred sobom: sjedi na tronošku, za pasom

joj preslica, a u ruci vreteno, koje se samo kad i kad okreće, a ona slatko — umiljato priča ... priča ...

Bila je niska stasa. Tijelo joj je suho i sitno. I ruke joj bile mršave, a prsti dugi i tanki, ali bez dugih nokata. Lice joj je dugoljasto i navorano. Oči su joj malene, a začudo blaga pogleda. Nosila je odjeću kao i druge seljakinje, a hodajuć selom podupirala se o mali štapić.

Ljudi su pričali da ona lijepo postupa sa svim ljudima pa i s djecom, ali da to čini proračunamo, samo da može svoje vračanje lakše i nesmetanije izvoditi. Tvrdili su, da je višeput u svom bjesnilu strašna, a onda, koga u svom bjesnilu zahvati štapom, tomu jao i pomagaj! I odrasli su je izbjegavali. Nitko baš nije rado s njom razgovarao. Ali se ipak dešavalo, da su dolazili ljudi i žene vračari Mandi u različnim svojim potrebama. Ljudi je među sobom nazivaše „vračara Manda“, a kada su s njom govorili „kuma Manda“.

Kada bi kome dodijali kakovi jadi, nevolje ili nesreće, onda bi mnoga praznovjerna žena tražila lijeka i savjeta u vračare Mande. Kad bi kome krava prestala dojiti, i onda bi se mnoga domaćica navratila vračari Mandi, pa joj stala govoriti:

— Bog, kumo Mando! Čujte! Moja rumenka prestala dojiti. Mislim, da je tomu kriva moja ... ona ... znate susjeda lajavica Persa. Potari je

sveti Križ! Zavadile smo se, pa eto vidite, kumo Mando što mi učinila ... urekla mi kravu ...

Vračara Manda potvrđuje, da je uistinu susjeda Persa kravi „oduzela mlijeko“, ali da će ga ona već „vratiti“.

Zabrinuta domaćica ostavi Mandu i ode kući. Bila je duboko uvjerena, da će odmah ili barem skoro njena krava opet davati mlijeka. Pa gle! Krava bila bolesna, pa opet ozdravila i ponovo davala dosta mlijeka. Sad je bila domaćica potpuno uvjerena, da je pomogla samo vračara Manda.

Tako je bilo mnogo praznovjernih ljudi, a osobito žena, koje su dolazile do vračare Mande, da im u nevolji pomogne svojim vračanjem. Drugi su tražili, da im gata, kakova ih budućnost čeka, ili da im se ispuni koja skromna željica. Treći su u nje molili različite lijekove protiv bolesti peradi, domaće stoke, ili u korist kojega čeljadeta u kući. Vračara nikoga ne odbija. Nikomu ne kaže: to ne ću, to ne mogu! Ona sve može, u svem uspijeva.

Manda je tako sve po malo postala znamenito lice, pa su je posjećivali ljudi iz bliza i iz daleka. Razumije se, nitko nije dolazio praznoruk. Svatko je rado donosio neku miloštu: brašna, jaja, mesa, a i novaca. Premda je Mandino zemljište bilo pusto, ipak ona nije oskudijevala ni na čemu, šta više: njezina je kuća bila puna svega.

II.

Manda se uza sve ostalo mnogo bavila i varenjem različitih ljubavnih napitaka. Kad su roditelji htjeli, da ožene sina za ovu ili onu djevojku, a on se nećkao, ajde onda vračari Mandi, da pomogne. Pa i sami mladenci znali su često, a ponajviše noću dolaziti do vračare Mande, da im skuha ljubavnih napitaka od različnih poljskih i gorskih travica i biljki, koje pomažu, da tko koga zavoli.

Sada se upravo sjećam jedne „vračarije“ Mandine. Zanimljiva je, pa ću da vam je ispričam.

Živio u selu imućan gazda. Imao jedinicu kćerku. Neko vrijeme bilo mu je žao, što nema sina, koji bi mu pod stare dane bio desna ruka — ali se poslije primirio, misleći, da će nastojati priženiti valjanoga momka iz imućne koje seoske kuće, koji će mu još i povećati imutak.

Svoju je jedinicu kćerku volio i pazio na nju, kao škrtac na svoje blago i drago kamenje. Ali je i ona bila zorna djevojka. Bila je dobra i mila kao dobar dan. Usto bijaše jedra, punana i rumena kao jabuka. Oči joj blliješte kao dva alem-kamena. Zubi joj sjaju kao dva niza bisera, a vrat joj je divan kao u labudice. A grlo joj zvonko i milo kao u slavuja. Kad zapjeva mile naše hrvatske pjesme, gladan bi je vazdan slušao. A ruke su joj marne, brze i vješte u svim domaćim poslovima. Takovih

nema ni jedna djevojka na daleko i široko. Je li onda čudo, što su se i otac i majka nadali, da će se seoski momci otimati za njihovu vrijednu i lijepu, a i bogatu kćerku Ivu.

Vrijeme je prolazilo. Lijepa je Iva dorasla do udaje. Prošla jedna, druga i treća godina, ali prosaca za lijepu Ivu nema. Poudale se već sve njezine vršnjakinje, pa i posve siromašne djevojke — ali Iva ostaje sama neudata. — Bit će, da je tomu bilo krivo, što je lijepa, dobra i plemenita Iva bila na desnu nogu ponešto — hroma.

Njezini roditelji zdvajali. Nikada si nijesu znali protumačiti, koji je uzrok, da se njihova dobra, lijepa, marna, a i imućna jedinica kćerka Iva ne može udati. Roditeli su bivali svakoga dana stariji, a otkuda momka da je zaprosi. Bijedni roditelji nijesu ni izdaleka mislili, koji bi mogao biti razlog, ali napokon su ipak uvidjeli, da je tomu jedino kriva ova pogreška.

Nije bilo druge, već se roditelji sprijateljiše sa svojom sudbinom. Iva je već dvadesetu godinu života prošla, ali se nije ni najmanje snuždila, što je ostala neudata. Ona je i dalje ostala marljiva, zadovoljna i vesela kao i dosada. Ona je marljivo radila svoje poslove, kojih je u njezina oca bilo dosta, jer je gospodarstvo bilo veliko tako, te su morali najmiti mnogo radnika i držati više slugâ i služavki, da mogu zemljišta obrađivati.

U to vrijeme služio je kod njih mlad, dvadesetčetiri godišnji momak imenom Stevo.

Bio je visok, jak, kršan, radin i skrban, da je gospodar bio s njime osobito zadovoljan. Naročito ga je resila jedna vrlina. Bio je štedljiv i nikada nije nedjeljom i svetkom posjećivao seosku krčmu, kamo su obično zalazili momci i neki gospodari.

Prolazili tako dani, a Stevo bio maran kao mrav, radišan kao pčela. Pa posred svoga rada našao je koji čas, te se zagledavao svojim bistrim okom u lijepu i vrijednu domaću kćerku Ivu. Pa i djevojka mu je vraćala pogled pogledom. I stao momak gojiti tajnu nadu, da će ga možda zapasti gazdina jedinica kćerka. Brzo se te misli okanio. Nije se dulje usudio misliti o tome, a još manje je imao odvažnosti, da to kaže svome gospodaru. Kako bi to mogao, kad je gospodar bogataš, a on siromah — sluga! I Iva je voljela čestitoga i kršnoga momka Stevu. Kradomice je bacala oči na njega — ali nikad nije ni pred njim, ni pred drugima kazivala ni riječi da joj je mio — već poradi djevojačkog stida. Ona bi ga rado uzela za muža, ali se nije usudila o tome govoriti ni ocu ni majci.

Stevi je bilo teško što je samo sluga, pa ne može uzeti za ženu dobru i milu Ivu, pa zato ne htjede kod njih ni služiti, nego otiđe u susjedstvo drugome gospodaru.

III.

Ako je svima u selu bila tajna, da se Iva i Stevo vole, ipak to nije bila tajna za predenu i lukavu vračaru Mandu. Napokon ovdje joj je pomagao i slučaj. Jednoga dana vračara Manda ustala prije nego se sunce rodilo, jer je bila stara, pa nije mogla spavati. Izašla na dvorište. Kraj nje — jašući na konjima, idući na pašu, — prolazio Stevo pjevajući o — Ivi. Manda je mislila: „Čega je srce puno, o tom usta zbore". Nedugo iza toga, otiđe Stevo od svoga gospodara, iz kuće Ivine, ali kod drugoga umuknula njegova pjesma. Iva je također polazila na bunar — bez pjesme. Vračara Manda je bila na čistu. Ovo se dvoje — Iva i Stevo — voli, ali se ne usuđuju jedan drugomu to reći. Mislila je: ja to znam i vidim, pa sam zato i tu, da ja „vračara" od ludih ljudi, sve ovako stara, priskrbim više, negoli u bogatoj kući sva družina. I ovdje ću zaradili. Ivina kuća je bogata, mladenci budu sretni, a ja sa svojim darom, što ću ga dobiti od mladenaca, bit ću zadovoljna. A sada mudro na posao!

IV.

Jednoga dana išla je Manda u susjedno selo po svom poslu. Na njivi, do puta orao je Stevo, ali bez pjesme i fićukanja, kako je to prije običavao. Upravo je kraj puta popravljao nešto na plugu. Manda ga izdaleka opazi i, stvori osnovu, koju je već dugo htjela izvesti, a sada joj se evo desila prilika. Manda pokroči do momka, pa ga ljubazno pozdravi svojim staračkim glasom:

5*

— Dobro jutro, mladi junače! A što danas ne pjevaš svoju milu pjesmu kao obično?

— Bog dao, kumo Mando — reći će Stevo — kako da pjevam, kad sam siromah — sluga?

— Moj sinko, mlad si, zdrav si, pa k tome zoran momak, pa što ćeš više?...

— Hm! hm!

— Što hm — hm!... Čuj, što će ti reći Manda.

— Što dobra, kuma Mando?

— Ženi se ti, Stevo, pa ćeš biti svoj gazda.

— A tko bi mene — slugu uzeo?

— Sinko, povjeri se ti meni... Ti znadeš da me zovu vračarom. Ja ti znadem tisuću mudrolija, kojima ću tebi pomoći. Ja znam na što ti misliš. Znam, za kojom uzdišeš. Ja ću sve to dobro za tebe udesiti. Ti ćeš je dobiti za ženu. Dakako, da to ne može biti odmah danas ili sjutra. Treba za to vremena — ali budi uvjeren — ja ti mogu stalno pomoći — samo mi moraš otkriti svoje srce i svoje misli.

Stevo se zapanjio. Otkuda Manda znade, što on misli. Stevo nije bio praznovjeran, ali mu se čudno učini, otkuda Manda zna, da on zbilja misli o ženidbi, i to još s bogatom i lijepom gazdinskom kćeri Ivom. Držao je, da nitko pod suncem ne zna za njegove misli. Ipak će da Mandu iznajprije iskuša.

— Kumo — pa ja ni ne mislim na ženidbu! Što vi to govorite?

— Što ne misliš!? Misliš, pa eto! Ja sve znam. Ti već odavna mišliš na lijepu gazdinsku kćer Ivu...

— Aaa! zaćudi se Stevo... A odakle vi to znadete?... Sada vjerujem da vi sve znate i možete... i da je istina, što ljudi o vama govore!...

— Sinko, nijesam ja uzalud ostarjela. Ne zovu me uludo „vračarom“. Dođi ti danas uveče do mene, pa će ti Manda sve potanko pripovijedati i razložiti. Ali ne zaboravi da ruka ruku pere, a obraz obadvije.

I Manda otiđe dalje po svom poslu. Bila je vesela, jer se nadala, da će i od ovoga zaslužiti. Predveče istom se vratila u svoju trošnu kolibu.

Stevo je uistinu došao uveče k Mandi. Ali joj je i donio iz dna svoje škrinje brižno čuvanu desetaču. Bilo mu je žao, što se je ova desetača morala razdružiti od ostalih, kojih je više imao, jer je bio štedljiv. No za ljubav Ive i to je pregorio. Dok je Manda bila gotova sa svojim čarolijama, rekla mu je pri rastanku:

— Ti si sinko siguran za lijepu Ivu, kao što je sigurno, da je sunce, mjesec i sjajne zvijezde na nebu!...

V.

Čim je Stevo za sobom zatvorio vrata, protrla je Manda veselo ruke, a onda brižno otvori jaku staru škrinju od hrastovine, pa nekim sitnim gvozdenim percem otvori tajni pretinac. Bio je dosta velik kao kakav sandučić. Stane svojim suhim rukama premještati

svoje blago. Bilo ga je mnogo — sami papirnati, srebrni i zlatni novci. Stala ih vaditi i redati po stolu. Cio stol bijaše na debelo naslagan novcem. K toj gomili novca dometnula je Manda danas dobivenu desetaču i pograbila štapić, te nožićem na njem zabilježila zarezom novu pridošlicu. Ponovo spremala u tajni pretinac svoj obožavani novac. Zgrčenim prstima brojila i neprestano brojila svoje miljenice banke, dinare i zlatniše. Vidjelo se na njoj, da su joj to najmiliji časovi života... Mačak — sasma crn, njezin ljubimac, polako se dovukao do nje i počeo se umiljavati. Nije ga ni pogledala. Mačak je u to skočio na stol. Jao si ga njemu! Razljutila se. Pograbi mačka svojim suhim, koštunjavim, ali čvrstim rukama, stisne ga neobično jako, da je sirotan tužno zamijukao. Svom ga snagom baci o pod...

Popostala je i naćulila uši...

Učini joj se, da je nešto lupnulo. Zato se naglo trgla, brzo spremi novac, zatvori oprezno tajni pretinac, kao da se bojala, da ne bi nezvani gost vidio njeno blago. I opet zatvori staru hrastovu škrinju. U istinu nije se ništa čulo. Zato počne sama sobom potiho govoriti:

— Ipak je dobro da imade na svijetu kojekakovih bena!... Kako bi se inače punila moja štedionica, moj tajni pretinac... Puni se, puni, moj pretinče dragi! Nadam se, da će u nj kapnuti još mnoga banka — a onda se ne bojim živjeti makar i stotinu godina!

Što sam se zabrbljala? Sad moram

razmišljati, kako da učinim ono što sam Stevi obećala. Dobar je to momak! — Nema mu premca na daleko i široko. A Iva? Krasno je to dijete! Njezinoj ljepoti, dobroti i marljivosti

nema para u čitavom kraju. Uzme li se na um, da je najbogatija od svih djevojaka, onda nije ni čudo, što se Stevo toliko raduje toj carevki jabuci. Bit će to uistinu lijep par... Da, da —

ali ih moram samo sastaviti, a to će biti. Ivu trebam imati samo pol sata uzase i posao svršen!

VI.

Mandi se sreća nasmijala. Već sjutradan, čim je sunce počelo sipati svoje zlatne trake na uspavanu zemlju, eto Ive gdje dolazi s košarom na glavi. Polazila je u susjedno selo k rodbini. Manda je opazi. Priskoči do dvorišne ograde, pa joj dovikne:

— Kamo tako rano, lijepo moje dijete?

— O, to ste vi kumo Mando! Dobro jutro; idem u susjedno selo k rodbini.

— To je lijepo, dušice moja. Nešto bih te lijepo molila golubice. Stara sam i nemoćna, pak te molim, ne bi li mi htjela iz studenca izvući kabao vode — reče Manda samo zato, da Ivu dobije u dvorište, pa da može s njom nesmetano govoriti.

Iva, dabome, pripravno uđe u dvorište i izvuče Mandi vode. Manda nije dugo okolišala:

— Drago dijete moje, što je s tobom? Ti si tako lijepa, mlada, a i bogata, pa još uvijek djevuješ?

Iva obori oči, zarumeni se, malo pošuti, a onda se usili i kaže:

— Kumo Mando, što ću vam tajiti. Znadete i sami, što je uzrok — ta moja noga...

— Lijepa moja, to ne smeta... Ja znam, da bi ti jednoga rado uzela — stane navijati Manda. — Znam da ti je glavom zavrtio zorni

Stevo! Pa to i jest za te zdravi par... Samo je zlo, što ti nijesi već prije k meni došla, pa bi već davno bili svršeni svatovi.

— Pa ja sam već i mislila doći k vama, kumo Mando, ali moram vam istinu reći, da sam se bojala, — bilo me je stid — kad bih saznala, da me Stevo ne će! — istisnu Iva sramežljivo.

— Ne boj se! Dođi ti lijepo samo k meni makar danas naveče. Kod kuće reci, da ideš kojoj prijateljici u prelo. Tvoja stara Manda će ti skuhati skupocjenih travčica... Ne brigaj se, ja kriva, ako za kratko vrijeme ne bude Stevo — tvoj!...

Iva se brzo oprostila od Mande. Naveče je došla opet k njoj. Bilo je mnogo razgovora o Stevi. Naravno da i Iva nije došla praznoruka. I ona je donijela Mandi lijep dar.

I njoj — Ivi je Manda stalno obećala Stevu, kao što je dan prije Stevi stalno obećala Ivu.

Iva sva vesela oprostila se s vračarom i veselo odjurila kući.

VII.

Iva te noći nije mogla usnuti. Na čas je zadrijemala, ali najednom joj se stvori pred očima Stevo, a i — Manda. Srce joj burno kucalo. Pomisli: Ah, da se mogu dani pretvoriti u satove, pa da brzo prođu i da se osvjedočim, hoće li vrijediti Mandino vračanje.

U isto vrijeme još je jedno srce živo kucalo i to srce kršnoga momka Steve. Nijedan

mu posao nije išao od ruke kao dosada. Neprestano je zagledavao na Ivine prozore, ne bi li je kojom srećom vidio, pa da se osvjedoči, da li vrijedi što Mandino vračanje. Više puta je i posve blizu njezinih prozora dolazio. Iva ga je opazila s prozora i, bila je uvjerena: Mandino vračanje djeluje! Mislila je: nijesam badava dala dar vračari.

Bilo je jedne nedjelje već u sumrak. Iva opet opazila, kako se Stevo vrze ispred njenih prozora. Brzo se odluči, da će tobože u susjedstvo svojoj prijateljici, a ona će uistinu napolje samo da se sastane sa Stevom.

Susreli su se. Stadoše jedan pred drugim, ali bez riječi.

Stevo je bio veseo. Mislio i on da Mandino vračanje djeluje. Teškom mukom smogao pozdrav. Odluči se: sada ili nikada! Sad joj mora sve reći. Ali nikako nije mogao progovoriti. Nešto ga je u grlu gušilo. I već se htjedoše razići. Konačno se Stevo ojunači i reče:

— Znaš... Iva... bili ja — što misliš — smio doći k tebi u prosce?

Iva je očekivala takovo pjtanje — ali je ipak nenadano zatečena. U prvi mah nije se mogla od velikog veselja i sreće snaći, pa je šutjela.

Stevo si nije znao protumačiti šutljivost lijepe Ive. Napokon je mislio, da ga ona ne će za muža, pa će onda onako, kao da ga tko polio hladnom vodom:

— Oprosti, Iva, ja sam samo tako rekao — ali oprosti... ja tebe volim, to sam Bog znade..- ali što ću si ja, kada ti mene ne voliš. Napokon — ja sam siromašni slu—

— Nemoj tako Stevo, — presječe mu riječ Iva, — ja znaš... pođi pitati k mojim roditeljima...

— Tvoji roditelji ne znaju, bili ti za mene pošla, oni ne znaju, je li ti mene voliš... Samo bih onda pošao u prošnju, ako me voliš i ako mi rečeš...

U taj čas se pogledaše. On je bio tužan i bez nade, a ona vesela i sretna. Pružila mu ruku i rekla:

— Stevo, eto, volim te i drag si mi već dugo — ma otkada si došao k nama... pa ako hoćeš, dođi odmah, još večeras u prošnju.

— Je li moguće, da me tako dugo voliš — pa zašto sam ja išao — zaletio se Stevo.

— Kuda si išao?... Hm, možda bi se ja sjetila — vragoljasto će Iva — možda si išao vračari Mandi?

— Jest, išao sam! — skrušeno prizna Stevo — A kako si ti to pogodila?

— Lako je to meni pogoditi, kad sam i sama bila kod nje... to jest, ona me je sama pozvala k sebi. Da nije tako bilo, lako, da bih i sama k njoj pošla, jer sam mislila, da me ti ne voliš...

Ponovno se pogledaju. Sada su se potpuno razumjeli. Uvidjeli su, da bi se našli i bez vračare, našli i — uzeli.

U taj čas je izišao mjesec, taj čuvar mnogih tajna — pokazao svoje okruglo, blijedo, ali nasmijano lice. I bacio je svoje blijede zrake na njih. Osvijetlio ih — kao da se veselio, što je i opet u ovoj suznoj dolini otkrio — dva sretna bića.

VIII.

Čim se Iva i Stevo raziđoše, odmah je Iva pošla do roditelja, da im saopći veselu vijest, e će Stevo doći uveče u prosidbu. Roditelji Ivini se iznenadiše, tim više, što je Stevo pred kratko vrijeme otišao od njih iz službe. Otac i mati veseljem pristadoše, i odmah Ivi obećaše, da će je dati za Stevu, jer im se kao vrijedan i valjan momak sviđaše.

Iva se rastapala od veselja što roditelji pristadoše. Za mater je bila sigurna da će pristati, samo se bojala, da će otac prigovarati Stevi što je siromašan. Nu, ni otac nije prigovarao, pa se tomu Iva silno radovala. Istina, otac je Stevinom siromaštvu malo prigovarao, ali ne pred Ivom, da je ne žalosti, nego pred ženom, kada ostadoše sami, jer se je Iva otišla u drugu sobu obući. Žena ga je mirila i tumačila, da su oni i onako dosta bogati, pa da im ne treba zet u kuću donositi bogatstva, samo kada je on inače čestit, valjan i dobar momak. Tako se konačno i Ivin otac udobrovoljio i bio zadovoljan.

Još istoga dana došao je Stevo i isprosio Ivu.

Već druge nedjelje budu Iva i Stevo odzvani u domaćoj župi.

Prije vjenčanja otiđe Stevo u susjedno selo, odakle je bio rodom, k svome bratu po svoj dio. Dobio je u dio nešto zemljišta i blaga. Sve to rasproda i vrati se. K tomu je primetnuo i svoj brižno čuvani novac, što je kroz mnogo godina kao sluga zaslužio, pa sve donese i preda Ivinom ocu kao svoj miraz.

Ivin otac se začudi, odakle Stevi tolik novac. Stevo mu rastumačio. Bio je silno veseo. Sada ga je još više zavolio, ali najviše stoga, što je bio štedljiv.

Svadba je obavljena svečano, kakove nijesu pamtili ni stariji ljudi u selu.

Iva i Stevo su živjeli mnogo godina vrlo zadovoljno i sretno. Ivin otac prepustio je cijelo gospodarstvo u ruke marnoga Steve, koji je to veliko gospodarstvo još više povećao svojom marljivošću i radinošću.

Stevo je postao vrlo uvažena osoba nesamo u tom selu, nego i u cijeloj okolici.

Stevo je svakom u različnim zgodama znao pripovijedati, kako su išli on i Iva k vračari, ali da to nije bilo potrebno, i dokazao im, da vračare ne znaju niti mogu što izvračati. Ljudi su vjerovali, jer su se i sami osvjedočili. Vračara odsada nije imala posla, no zato je Manda lagodno živjela još ono nekoliko godina života, jer si je prije dosta blaga zaslužila od praznovjernih ljudi.

Poslije u tom kraju nijesu vjerovali u vračare.

SADRŽAJ:

TISKARA S. BARTOL I DRUG, VIRJE